DAGENS NYHETER.

En utskrift från Dagens Nyheter, 2021-11-22 11:20
Artikelns ursprungsadress: https://www.dn.se/arkiv/ledare/med-tidningen-pa-2000-talet/

LEDARE

Ledare: Med tidningen på 2000-talet

PUBLICERAD 2000-01-01

UTVALD LÄSNING I DIN MEJLBOX

DN:s chefredaktör Peter Wolodarski väljer ut veckans mest läsvärda artiklar.

Skaffa nyhetsbrev

I ett kunskapssamhälle läser människor. Boken och kvalitetstidningen har egenskaper som medborgarna, och demokratin, behöver även i det nya seklet. Ja, än mer nu.

Dagens Nyheter kommer för första gången ut även på nyårsdagen. Millennieskiftet är ett ovanligt fenomen som vi vill skildra. Men dagens utgåva är också en markering: dagstidningen lever, från första dagen av det nya seklet.

I detta ligger en oro och ett löfte.

Oron gäller läsningen. Förblir svenskarna ett läsande folk

Eller får vi se en utveckling mot vad som är normalt i många andra länder, att den kvalificerade orienteringen om samtiden är förbehållen vissa skikt av befolkningarna

Medan Sverige har drygt 500 sålda tidningsexemplar per tusen invånare och dag, drar sig motsvarande siffra i flera sydeuropeiska länder neråt 100 exemplar.

Löftet är att DN ska fortsätta göra en bred kvalitetstidning, med ambitionen att bilda Sveriges viktigaste sociala och demokratiska torg. Det kräver ständig lyhördhet för förändrade behov hos medborgarna.

Men anpassningen i det avseendet innebär inte anpasslighet i synen på uppdraget. Tidningen står för något, för värden som inte är till salu och som den företräder oavsett marknadsundersökningar. En del av det uppdraget formuleras i DN:s publicistiska mål: "Under en period av omskakande förändringar har DN att med ny skärpa hävda det öppna samhällets grundläggande värden, däribland upplyst förnuft och tolerans- klimat."

Varför förblir tidningen viktig även i televisionens och skärmarnas nya sköna värld

Varför kommer tidningen alltjämt före till och med kaffe och knäckebröd i vad svenskarna uppger sig sakna när de befinner sig utomlands

Var och en har säkert sitt personliga svar, som kan handla om alltifrån "vana" till sensuella beskrivningar av stilla

morgonprassel.

Men tidningen gör också skillnad i det sociala livet, i det vi kallar samhälle.

Något handlar om texten som förmedlingsform. Redan Marshall McLuhan konstaterade att olika uttrycksformer inte är neutrala i förhållande till vad som förmedlas. "Mediet är budskapet" löd hans tes i överdrivet sammanpressad form. Vad McLuhan menade var att olika medieformer representerar skilda kunskapsarter. TV-bilden är holistisk till sin natur, alstrar en omedelbar känsloström. Texten är logisk till sin grundnatur. Den inbjuder oss som läsare att tänka i termer av orsak/verkan, före/efter - alltså i logiska sekvenser. Texten bygger vidare på abstrakta begrepp och medger därför större förklaringsdjup.

Texten har också en eftersinnande karaktär; vi återvänder, vi tolkar, vi begrundar (även den frusna tidningsbilden får något av samma egenskap, att skapa processer av eget efterarbete i vår hjärna).

"Att fullständigt analysera vad vi gör när vi läser skulle nästan bli det yppersta en psykolog kan prestera, ty det vore att beskriva en stor mängd av de mest intrikata funktionerna i det mänskliga intellektet", yttrade den amerikanske forskaren E B Huey vid förra sekelskiftet. Nu är forskarna på väg mot stora genombrott i förståelsen av läsprocessen i det mänskliga medvetandet. En del av de nya resultaten kommer att redovisas på den världskongress för psykologer som hålls i Stockholm nu till sommaren.

Vad som blir alltmer klart i forskningen är att texten och läsningen hör till de avgörande framstegen i mänskligt liv, att ordanvändningens abstrakta begrepp är ofantligt ekonomiska i mänsklig kommunikation och att ett samhälle som faller i läsning går bakåt, inte framåt. Om vi går mot mer av "kunskapssamhälle" nu på 2000-talet, så kan det inte innebära att vi reducerar användningen av den mänskliga uppfinning som heter språk. Ett infantiliserat samhälle är inget kunskapssamhälle.

Tidningen bildar också en gemensamhet, som varje samhälle behöver. Var och en kan visserligen göra sitt eget urval, låta ögat vandra och plötsligt stanna för en notis - eller systematiskt välja ut vissa avdelningar och skribenter. Men kretsen av tidningsläsare rör sig genom samma myller av smått och stort som är samhället och som tidningen återbildar. Till gemensamheten hör faktiskt också en viss samtidighet. Att hundratusentals medborgare, och så gott som alla beslutsfattare, under samma morgontimmar tar del av ämnet för dagens DN Debatt ger ett forum, eller ett torg, av det slag vår demokrati behöver. I ett samhälle som blir alltmer fragmentiserat måste det finns några ställen där vi som medborgare möts och reflekterar kring samma ämne.

I ett samhälle bryr vi oss också om att medmänniskor föds och dör. På torget pågår inte bara tankeutbyten utan även handel. Familjenyheter, annonser - allt i tidningen är en del av den "varma krets", den definierande hemhörighet, som inget samhälle kan vara utan.

Tidningen hjälper oss att sortera. Vi lever i en tid av inflation i budskap. Många sänder ut sken. Människan har att möta denna ökning av pip och larm och emotioner med samma biologi som alltid. För att inte stressas sönder eller bli helt förvirrade måste vi ha hjälp av tankeredskap. Träning i att använda abstrakta begrepp och att tolka världen via modeller är ett sådant redskap. Hjälp av erfarna sorterare är ett annat.

I bästa fall hjälper oss tidningen med bådadera. Den ger texter som hjälper oss sätta in larm i sammanhang, att förstå. Den sorterar samtidigt flödet av informationer, så att det får något mått av överskådlighet. Detta sker med hjälp av en kunskapsorganisation, som blir allt viktigare i larmsamhället. Och det sker med en redigering som i tidningssidans form har ännu oöverträffad överskådlighet. Inget, inte ens datorn, överträffar ögats scanning av en välredigerad tidningssida.

Hur vet vi som medborgare i ett misstrosamhälle vilka sorterare vi med viss tillit kan ta hjälp av

Vi vet inte. Men vi får försöka bedöma vilkas avsikter och kompetens vi kan ha hyggligt förtroende för. När nya mediehus nu gör klart att de inte bryr sig om innehållet, utan enbart är ute efter att skapa kittlande platser för reklamintäkterna, då får vi som medborgare ett slags information om avsikt och grad av seriositet. När gamla kanaler tror att "nyhet" är en enkel sak och att ständiga sändningar kan ersätta grundliga undersökningar - då vet vi också att ytligheten är på väg att ta över.

En stor kvalitetstidning har en publicistisk historia som ger den dess kännemärken, dess kvalitet och tilltro. Vår största uppgift på en sådan tidning är att dag för dag verkligen göra oss värda det förtroendet.

En god tidning bidrar också till värden och riktning, lika mycket genom att resonera som genom att predika. 2000-talet kommer att vara fyllt av moraliska dilemman, som inte längre löses genom vår tro på starka auktoriteter. Någonstans behöver vi kunna diskutera dem moget och nyanserat, i termer som bidrar till mogna reflexioner utöver våra privata reaktioner.

Tolerans är inte detsamma som hållningslöshet. Ibland behöver konvenanser brytas - andra gånger gränser sättas. Även det farliga som jäser under en lugn yta behöver tas upp till beskådan och bearbetning; trycket skapar annars oförutsedda explosioner.

Inget kan fullt ut ersätta tidningen i dessa uppgifter, så avgörande för humanismens förankring och förmering.

"Som århundraden av diktatorer har vetat är ett folk av analfabeter lättast att styra", skriver Alberto Manguel i boken "En historia om läsning" (utgiven på svenska av Ordfront). Han fortsätter med sarkasm: "Eftersom man inte kan `lära sig av med ´ att läsa när man väl kan det är den näst bästa lösningen att begränsa läsandets omfattning."

Att vidga läsandets omfattning och att göra fler till "tolkningsrika" i stället för "tolkningsfattiga" - för att låna norska maktutredningens begrepp - är en ambition som alla tänkande

demokrater bör kunna dela för 2000-talet. Boken och tidningsvanan hör den goda framtiden till.

Hans Bergström

Chefredaktör

DN 1/1 2000

TEXT

BERGSTRÖM-HANS

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt